

**Instrukcja
Głównego Lekarza Weterynarii
z dnia 8 kwietnia 2009 roku
w sprawie określenia zasad postępowania
z materiałem szczególnego ryzyka (SRM)
w rzeźniach i zakładach rozbioru oraz zasadach pozyskiwania
mięśni z głów bydlęcych**

Nr GIWbż-500-2/2009

Na podstawie art. 13 ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 2007 r. Nr 121, poz. 842, z późn. zm.), Główny Lekarz Weterynarii określa zasady postępowania urzędowych lekarzy weterynarii w zakresie nadzoru nad postępowaniem z materiałem szczególnego ryzyka – SRM w rzeźniach i zakładach rozbioru oraz określa zasady pozyskiwania mięśni z głów bydlęcych.

1. WSTĘP

Zważywszy, że na podstawie patogenazy gąbczastych przenośnych encefalopatii – *TSE* oraz statusu epidemiologicznego kraju pochodzenia lub przebywania danego zwierzęcia lub zwierząt, u których stwierdzono czynnik *TSE*, pewne tkanki przeżuwaczy zostały wyszczególnione jako materiał szczególnego ryzyka – *SRM* w rozporządzeniu (WE) nr 999/2001 z dnia 22 maja 2001 r. ustanawiające zasady dotyczące zapobiegania, kontroli i zwalczania niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii;

Zważywszy, że materiał szczególnego ryzyka należy usuwać i pozbywać się go w sposób, który nie powoduje żadnego zagrożenia dla zdrowia ludzi lub zwierząt;

Zważywszy, że w szczególności, nie powinien być on umieszczany na rynku w celu wykorzystania do produkcji żywności, pasz lub nawozu;

Zważywszy, że techniki uboju oraz rozbioru, stanowiące ryzyko skażenia potencjalnie zakaźnym materiałem z mózgowia innych tkanek tuszy, nie powinny być dopuszczone w krajach innych niż te, które przedstawiają najniższe ryzyko w zakresie BSE;

Zważywszy, że zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami¹ Polska jako kraj klasyfikowany w kategorii 4, zobowiązana jest do oddzielania i usuwania SRM pochodzących od bydła, owiec i kóz;

Główny Lekarz Weterynarii przyjął niniejszą instrukcję.

¹ Załącznik II. rozporządzenia nr 999/2001

2. DEFINICJE

- a) **SRM** – tkanki pozyskane od bydła, owiec i kóz, mogące zawierać w sobie czynnik będący przyczyną zachorowań na pasażowalne gąbczaste encefalopatie. Szczegółowy wykaz SRM z tych gatunków zwierząt zawiera **Załącznik Nr 1**; Zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1774/2002 z dnia 3 października 2002 r. ustanawiające przepisy sanitarne dotyczące produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego nie przeznaczonych do spożycia przez ludzi, SRM stanowi materiał kategorii 1.
- b) **TSE** – pasażowalne gąbczaste encefalopatie – grupa chorób centralnego układu nerwowego, wywołana przez białka prionowe PrP^{SC}. Choroby te przy braku reakcji zapalnej i immunologicznej, długim kilkuletnim okresie inkubacji oraz chronicznym – kilkumiesięcznym przebiegu kończącym się zawsze zejściem śmiertelnym zwierząt prowadzą docelowo do degeneracji komórek nerwowych CUN (Centralnego Układu Nerwowego).
- c) **BSE** – gąbczasta encefalopatia bydła – jedna z chorób zaliczanych do TSE. W obrazie histopatologicznym powstałe w wyniku choroby zmiany mają wygląd gąbki.
- d) **UPPZ** – uboczne produkty pochodzenia zwierzęcego, powstające przy uboju bydła, owiec i kóz, rozbiorze tusz tych zwierząt oraz przy pozyskiwaniu mięśni z głów bydlęcych
- e) **Procedury zakładowe dotyczące SRM** – zbiór procedur i instrukcji stanowiskowych, zapewniających, że SRM:
- usuwany jest w sposób bezpieczny i prawidłowy (w całkowitym oddzieleniu od innych ubocznych produktów zwierzęcych oraz mięsa przeznaczonego do konsumpcji przez człowieka lub zwierzęta);
 - jest barwiony i magazynowany w sposób prawidłowy;
 - nie ma możliwości być przeniesiony z miejsca magazynowania do innych zakładów, za wyjątkiem transportu do uprawnionego zakładu przetwórczego kategorii 1 lub spalarni (określenie dróg przemieszczania SRM).
- f) **Skażenie krzyżowe** – jakiegokolwiek kontakt, co najmniej dwóch tkanek zwierzęcych lub ich części, z których jedną jest SRM, jest zanieczyszczona SRM lub zawiera SRM, (nie dotyczy stykających się ćwierci z kręgosłupem oraz głów bydlęcych w czasie przechowywania i transportu).
- g) **Kwalifikowany odbiorca** – zakład, który spełnia wymagania weterynaryjne do odejmowania w trakcie wykonywanego rozbioru:
- kręgosłupa z wołowych półtuszy/ćwierćtuszy, części nie więcej niż trzech z półtuszy pozyskanych z bydła starszego niż 30 miesięcy;
 - rdzenia kręgowego z tuszek owiec, kóz, bydła pozyskanych ze zwierząt starszych niż 12 miesięcy;
 - mięśni z głów bydlęcych, pozyskanych od bydła w każdym wieku.

3. AKTY PRAWNE

1. Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 2007 r. Nr 121, poz. 842, z późn. zm.).
2. Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2008r. Nr 213, poz. 1342).
3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 999/2001 z dnia 22 maja 2001 r. ustanawiające zasady dotyczące zapobiegania, kontroli i zwalczania niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii (Dz. U. L 147 z 31.5.2001, str. 1—40, z późn. zm. Polskie wydanie specjalne Rozdział 3 Tom 32 P. 289 - 328) zwanego dalej Rozporządzeniem 999/2001.
4. Rozporządzenie (WE) nr 1774/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 3 października 2002 r. ustanawiające przepisy sanitarne dotyczące produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego nie przeznaczonych do spożycia przez ludzi (Dz. U. L 273 z 10.10.2002, str. 1—95, z późn. zm, Polskie wydanie specjalne Rozdział 3 Tom 37 P. 92 – 186) zwanego dalej rozporządzeniem 1774/2002
5. Rozporządzenie (WE) nr 882/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regułami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt (Dz. U. L 165 z 30.4.2004, str. 1—141, z późn. zm., Polskie wydanie specjalne Rozdział 3 Tom 45 P. 200 – 251) zwanego dalej rozporządzeniem 882/2004.
6. Rozporządzenie (WE) nr 1760/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 lipca 2000 r. ustanawiające system identyfikacji i rejestracji bydła i dotyczące etykietowania wołowiny i produktów z wołowiny oraz uchylające rozporządzenie Rady WE nr 820/97 (Dz. U. L 204 z 11.8.2000, str. 1—10, z późn. zm. Polskie wydanie specjalne Rozdział 3 Tom 30 P. 248 – 257) zwanego dalej rozporządzeniem 1760/2000 zmienione przez Rozporządzenie Rady WE nr 1791/2006 z dnia 20 listopada 2006 r. dostosowujące niektóre rozporządzenia i decyzje w takich dziedzinach, jak: swobodny przepływ towarów, swobodny przepływ osób, prawo spółek, polityka konkurencji, rolnictwo (w tym prawo weterynaryjne i fitosanitarne), polityka transportowa, opodatkowanie, statystyka, energia, środowisko naturalne, współpraca w zakresie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, unia celna, stosunki zewnętrzne, wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa oraz instytucje w związku z przystąpieniem Bułgarii i Rumunii (Dz. U. L 363 z 20.12.2006, str. 1—80).
7. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 20 czerwca 2008 r. w sprawie szkolenia z zakresu objawów klinicznych, epidemiologii oraz interpretacji wyników badań laboratoryjnych, odnoszących się do niektórych przenośnych gąbczastych encefalopatii (Dz.U.2008.119.767)
8. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 kwietnia 2008 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości kar pieniężnych za naruszenia przepisów o produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz.U.2008.63.395)

Niniejsza Instrukcja została opracowana zgodnie z powyższymi przepisami prawa powszechnie obowiązującego. Stosowanie tej Instrukcji, jako aktu prawa wewnętrznego, nie może prowadzić do naruszenia wspomnianych przepisów. Na przepisy niniejszej Instrukcji nie należy powoływać się przy rozstrzyganiu o prawach i obowiązkach podmiotów nadzorowanych, gdyż nie jest ona dla nich wiążąca.

4 . POSTĘPOWANIE Z SRM – ISTOTNE ETAPY

Powiatowi Lekarze Weterynarii powinni zalecać następujące zasady postępowania na poszczególnych etapach postępowania z SRM oraz umieszczenie tych rozwiązań w procedurach zakładowych dotyczących postępowania z SRM:

4.1. Przygotowanie pracowników rzeźni i zakładów rozbioru

Pracownicy prowadzący ubój/rozbiór powinni posiadać informacje, że pośród wykonywanych czynności będzie między innymi usuwanie SRM.

Przed przystąpieniem do wykonywania czynności usuwania SRM, każdy z pracowników powinien sprawdzić posiadany sprzęt pod względem jego sprawności oraz wymagań stanu higienicznego.

4.2. Grupowanie wiekowe zwierząt

Zaleca się grupowanie wiekowe zwierząt na magazynie żywca w momencie ich przyjęcia, w celu zmniejszenia ryzyka zanieczyszczenia krzyżowego tusz i mięsa przez SRM oraz ułatwienia jego segregacji.

Określenie wieku przeprowadza się na podstawie towarzyszących zwierzętom dokumentów identyfikacyjnych oraz stanu uzębienia. Schemat wiekowy rozwoju zębów bydła przedstawia **Załącznik Nr 10**.

Zaleca się, aby selekcji zwierząt na grupy wiekowe dokonywał przeszkolony i upoważniony pracownik rzeźni, pod nadzorem wyznaczonego urzędowego lekarza weterynarii, który potwierdza prawidłowość określenia wieku zwierząt.

W czasie kontroli uzębienia pracownik powinien używać rękawic ochronnych.

Możliwe jest przeprowadzanie weryfikacji wieku zwierząt na podstawie uzębienia w trakcie uboju.

W tym celu osoby odpowiedzialne za zakład zobowiązane są do zapewnienia możliwości przeprowadzenia tego badania jeszcze przed usunięciem identyfikatorów (kolczyków) oraz zapewnienia odpowiedniej pomocy dla jednoznacznego określenia wieku zwierzęcia, przy zachowaniu pełnej identyfikowalności głów.

UWAGA:

Jeżeli w trakcie kontroli wiekowej wystąpi podejrzenie różnic pomiędzy wiekiem określonym w dokumencie identyfikacyjnym zwierzęcia, a badaniem uzębien to urzędowy lekarz weterynarii:

- a) kwalifikuje zwierzę według danych wskazujących na jego starszy wiek,*
- b) odnotowuje informację o rozbieżności w uwagach w dzienniku badania przedubojowego.*

4.3. Ubój

Biorąc pod uwagę kolejność pozyskiwania SRM, ze względów praktycznych, zaleca się, aby w miarę możliwości ubój zwierząt odbywał się według następującej kolejności grup wiekowych:

- a) poniżej 12 miesiąca życia – pozostawienie kręgosłupa i rdzenia (bydło, owce, kozy) ale odejmowanie jelit, krezki i migdałków (bydło) oraz jelita biodrowego i śledziony (owce i kozy);
- b) powyżej 12 miesiąca życia – oprócz elementów wymienionych powyżej, dodatkowe odejmowanie:
 - czaszki z mózgiem, gałkami ocznymi i rdzeń kręgowy (bydło),
 - czaszki łącznie z mózgiem, gałkami ocznymi i migdałkami, rdzenia kręgowego (owce, kozy);
- c) powyżej 18 miesiąca życia – pobieranie próbek w kierunku trzęsawki owiec do badań monitoringowych (owce);
- d) powyżej 24 miesiąca życia – w przypadku **uboju z konieczności** pobieranie próbek w kierunku BSE (bydło);
- e) powyżej 30 miesiąca życia - oprócz części wymienionych powyżej:
 - pobieranie próbek w kierunku BSE (bydło),
 - odejmowanie kręgosłupa wraz z rdzeniem oraz zwojami korzonków grzbietowych, pozostawiając kręgi ogonowe, wyrostki poprzeczne i kolczyste kręgów szyjnych, piersiowych i lędźwiowych, środkowy grzebień krzyżowy wraz ze skrzydłami kości (bydło).

Odejmuwanie SRM² /Postępowanie przy odejmowaniu SRM powinno być określone przez przedsiębiorcę zgodnie z procedurą opartą na dobrej praktyce oraz zasadach systemu analizy ryzyka i krytycznych punktów kontroli (HACCP), do stosowania których obliguje go art. 1 ust. 1 lit. e) rozporządzenia (WE) 852/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych (Dz.U. L 139 z 30.4.2004, str. 1—54 Polskie wydanie specjalne Rozdział 13 Tom 34 P. 319 – 337)

² Część A pkt 5, Załącznik XI rozporządzenia nr 999/2001

4.4. Odejmnwanie SRM

SRM musi być odejmowany niezwłocznie od tuszy, półtuszy, ćwierćtuszy i ich części na każdym etapie cyklu ubojowego/rozbirowego w momencie, w którym jego usunięcie jest możliwe, zgodnie ze stosowaną technologią prowadzonego uboju/rozbioru. Końcowa kontrola całkowitego usunięcia SRM³ dokonywana jest przez urzędowego lekarza weterynarii odpowiedzialnego za badanie poubojowe tuszy oraz w trakcie czynności nadzoru Inspekcji Weterynaryjnej w zakładzie rozbioru. Jeżeli do znakowania weterynaryjnym znakiem jakości zdrowotnej przedstawiane są tusze lub elementy zanieczyszczone SRM nawet w minimalnych ilościach, urzędowy lekarz weterynarii podejmuje działania polegające na:

- a) zidentyfikowaniu i zajęciu tuszy lub części;
- b) wpisywaniu do **Rejestru Kontroli Weterynaryjnych SRM** rodzaju i czasu stwierdzonych nieprawidłowości;
- c) wprowadzaniu zaostrzonych środków kontroli (np. zwiększenie częstotliwości kontroli);
- d) weryfikacji zapisów odpowiedniej części procedury zakładowej dotyczącej usuwania SRM;
- e) stosowaniu przepisów postępowania administracyjnego.

Materiał nie będący SRM w żadnym przypadku nie powinien być mieszany z SRM. Jeżeli został on zmieszany, całość mieszaniny musi być traktowana jako SRM.

UWAGA:

W halach rozbioru należy zwrócić szczególną uwagę na sposób odejmowania kręgosłupa. Czynność ta prowadzona na leżącej tuszy lub jej elemencie może prowadzić do ryzyka skażenia powierzchni roboczych. Konsekwencją takiej sytuacji może być skażenie krzyżowe kolejnych tusz lub ich elementów. Prowadzenie tej czynności na tuszy wiszącej/podwieszanej lub jej elemencie zmniejsza takie ryzyko.

4.5. Gromadzenie SRM w zakładzie

Po usunięciu z tuszy, SRM musi być gromadzony oddzielnie w sposób wykluczający zanieczyszczenie sprzętu i urządzeń, które używane są przy obróbce świeżego mięsa.

Wymaga się postępowania według następujących zasad:

³ Za wyjątkiem kręgosłupa u bydła i rdzenia kręgowego u owiec i kóz oraz głów bydłych przeznaczonych do pozyskania mięśni, które mogą być usunięte w zakładzie rozbioru.

- a) składowanie SRM następuje do odpowiednich pojemników⁴, które muszą być obecne w miejscach usuwania SRM z tuszy lub jej fragmentów. Pojemniki te mogą być wielorazowe, ale muszą być hermetyczne (tj. szczelnie zamykane) i mogą być wyłożone workami foliowymi. Worki takie powinny podlegać zniszczeniu zgodnie z odpowiednią procedurą zakładową;
- b) z wypełnionych pojemników SRM niezwłocznie musi być przeniesiony do kontenera zbiorczego;
- c) wszelkiego rodzaju pojemniki/kontenery na SRM muszą być oznakowane⁴ w sposób trwały, wyraźny i jednolity w całym zakładzie. Oznakowanie powinno być następujące: „SRM”. Litera w kolorze czarnym, wielkość dostosowana do rozmiarów pojemnika/kontenera/zbiornika;
- d) odpady zbierane z posadzki i kratek ściekowych w halach uboju/rozbioru oraz miejsc pozyskiwania mięśni z głów, muszą być traktowane jako SRM;
- e) oczka kratek ściekowych nie mogą być większe, niż 6 mm⁵;
- f) SRM w żadnej postaci, nie może być przechowywany w pomieszczeniu, w którym znajdują się produkty pochodzenia zwierzęcego lub surowiec dla wytwarzania pasz;
- g) kontenery zbiorcze lub pomieszczenia na zebrany SRM powinny być zamykane, w sposób uniemożliwiający dostęp osobom nieupoważnionym;
- h) w obrębie zakładu, SRM musi być przewożony w hermetycznych⁴, jednolicie i wyraźnie oznakowanych pojemnikach. SRM powinien być przewożony środkiem transportu przeznaczonym tylko do tego celu;
- i) zbiorniki/kontenery środków transportu, którymi przewozi się SRM muszą być szczelne, a ich powierzchnie łatwe do czyszczenia i dezynfekcji;
- j) zbiorniki/kontenery/pojemniki na SRM muszą być⁴:
 - czyste i suche przed każdym użyciem,
 - utrzymywane w czystości,
 - czyszczone i myte w odrębnym trybie oraz zdezynfekowane po każdym użyciu;
- k) jeżeli odbiór SRM nie następuje codziennie po zakończonym uboju lub rozbiorze, SRM powinien być składowany w odpowiednim chłodzonym pomieszczeniu, w warunkach ograniczających procesy gnilne, będącym pod stałą kontrolą służb zakładowych oraz Inspekcji Weterynaryjnej.

⁴ Załącznik II Rozdział II Rozporządzenia (WE) nr 1774/2002

⁵ Załącznik II Rozdział IX Rozporządzenia 1774/2002 zmieniony przez Rozporządzenia (WE) Nr 808/2003

4.6. Barwienie⁶

Osoba kierująca zakładem, w którym jest pozyskiwany SRM, zobowiązana jest po jego oddzieleniu do oznakowania tego materiału poprzez jego barwienie.

Barwienie SRM ma na celu jego trwałe oznakowanie, a co za tym idzie w szczególności:

- a) zapewnienie łatwego odróżnienia SRM od innego materiału pochodzącego od zwierząt;
- b) zapobieżenie wprowadzenia SRM do obrotu za wyjątkiem przekazywania do zatwierdzonego zakładu utylizacyjnego lub punktu zbiorczego;
- c) zapobieżenie użycia materiału kat 1 SRM jako dodatku do produktów żywieniowych i pasz.

Środkiem służącym do barwienia SRM, ze względu na jego powszechność stosowania, właściwości i trwałość w materiale, jest błękit patentowy (E – 131).

UWAGA:

Należy brać pod uwagę usiłowanie stosowania innych barwników, niż zalecany błękit patentowy. Od błękitu patentowego, barwniki te można odróżnić w następujący sposób:

- a) *na ogół barwniki te mają zielono – jasnoniebieski kolor i połyskujący wygląd, podczas gdy błękit patentowy ma kolor granatowo-czarny o matowym wyglądzie.*
- b) *pH 1% roztworu błękitu patentowego mieści się w granicach 4,5 – 5,5, podczas, gdy dla innych barwników wartość ta wynosi około 1,0 – 1,5.*

Zakład powinien posiadać instrukcję sporządzania wodnego roztworu 0.5% błękitu patentowego oraz niezbędny sprzęt pomiarowy do sporządzania roztworu.

Dopuszczalne jest stosowanie barwnika innego niż błękit patentowy, wyłącznie po szczegółowych analizach w/w parametrów barwnika.

Cały SRM przed gromadzeniem w kontenerze zbiorczym musi być barwiony. Barwienie powinno odbywać się – w trakcie procesu uboju/rozbioru lub bezpośrednio po nim, w wydzielonym pomieszczeniu, przeznaczonym do tego celu, przed przekazaniem do kontenera zbiorczego lub do pomieszczenia składowania.

Barwienie musi być prowadzone w taki sposób, aby barwnik był widoczny na 100% powierzchni SRM. Zalecane jest zanurzenie w zbiorniku z barwnikiem lub obfite polanie całości SRM.

Nie dopuszcza się, aby SRM umieszczony w jakimkolwiek pojemniku był barwiony tylko na powierzchni. Barwnik musi być stosowany na każdą warstwę,

⁶ Część A pkt 11, Załącznik XI Rozporządzenia 999/2001 (zmiana Nr 1139/2003).

do czego przydatny jest sprzęt do obracania tego materiału tak, aby każda jego strona była zabarwiona.

SRM może być pobierany i wywożony z zakładu bez uprzedniego barwienia tylko w przypadku, jeżeli wysyłany jest do dla celów szkoleniowych, diagnostycznych lub badawczych (laboratoria diagnostyczne – ZHW, wydziały medycyny weterynaryjnej, akademie medyczne, instytuty naukowe). Wysyłanie tego materiału odbywa się na podstawie wzorów świadectw określonych w **Załączniku Nr 3** za zgodą Powiatowego Lekarza Weterynarii oraz zgodnie z pkt 4.8.

4.7. Ważenie

Ważenie pozyskanego SRM jest istotne ze względu na możliwość:

- a) udokumentowania poprawności i skuteczności procedur pozyskiwania SRM i zapewnienia bezpieczeństwa żywności;
- b) kontrolowania ilości pozyskanego SRM w odniesieniu do liczby ubitych zwierząt (szacunkowo) lub liczby tusz, półtuszy, ćwierćtuszy i części półtuszy, nie więcej niż trzech z półtuszy, wprowadzanych do zakładu rozbioru;
- c) kontroli przez zakład płatności związanych z przetworzeniem i zniszczeniem pozyskanego SRM.

Ponadto jest to istotny element kontroli:

- a) obrotu SRM;
- b) zakładów przetwarzających SRM.

Upoważniony pracownik zakładu dokumentuje wagę wysyłanego SRM, a urzędowy lekarz weterynarii kontroluje wagę wysyłanego SRM w stosunku do liczby zwierząt poddanych ubojowi.

Szacunkową wagę SRM w różnych przedziałach wiekowych przedstawia **Tabela 1 „Waga SRM wg wieku bydła”**.

Tabela 1. Waga SRM wg wieku bydła.

przedział wiekowy	treść jelit	waga żywca	waga SRM ⁷
do 12 miesiąca	2,94 kg	111,4 kg	5,85 kg
od 12 do 30 miesiąca	21,9 kg	461,2 kg	41,3 kg
od 30 miesiąca	24,1 kg	508,6 kg	46,9 kg

o

Ze względów praktycznych, należy rekomendować, aby rejestry dotyczące wysyłki SRM, zawierające między innymi:

- nr kolejny wysyłki,
- datę wysyłki,
- wagę SRM,

⁷ Patrz def. SRM wg kategorii wiekowej

- miejsce przeznaczenia SRM,
były przetrzymywane w zakładzie przez dwa lata, licząc od daty wysyłki.

Przykładowy wzór **Rejestru wysyłek SRM (...)** prowadzonego w zakładzie określa **Załącznik Nr 2**.

Aby organ Inspekcji Weterynaryjnej mógł w pełni kontrolować ilość pozyskanego SRM w odniesieniu do liczby ubitych zwierząt lub liczby tusz, półtuszy, ćwierćtuszy i części półtuszy poddanych rozbiorowi wymaga się, aby Powiatowy Lekarz Weterynarii, dwa razy w roku sporządził **Raport przeważań kontrolnych SRM – Załącznik Nr 8**, pozwalający określić średnią wagę SRM pozyskiwanych w nadzorowanym zakładzie.

Przeważań należy dokonać wg kategorii wiekowej ubijanych zwierząt w ilości min. 3 sztuki z każdej wymienionej kategorii bydła ubijanego w zakładzie.

Raporty przeważań kontrolnych jako osobną kartkę należy dołączać do **Rejestru kontroli weterynaryjnych**, stanowiącego **Załącznik Nr 5**.

UWAGA:

Wysyłając SRM z zakładu ubojowego należy zawsze dążyć do wcześniejszego ustalenia wagi (TARA) kontenera zbiorczego na SRM, w momencie jego wjazdu na teren zakładu i następnie porównać jego wagę z wagą kontenera wyjeżdżającego z zakładu, załadowanego już SRM.

4.8. Wysyłka i transport ⁸

Należy rekomendować w procedurach zakładowych, aby pozyskany SRM niezwłocznie zgłosić i przekazać podmiotom zajmującym się jego zbieraniem lub przetwarzaniem.

Zgłoszenie i przekazanie SRM jest obowiązkiem zakładu, w którym pozyskano SRM.

SRM może być wysyłany do:

- a) zatwierdzonego punktu zbiorczego;
- b) zatwierdzonego zakładu przetwórczego (utylizacyjnego);
- c) za każdorazową zgodą powiatowego lekarza weterynarii do instytucji takich jak:
 - laboratoria diagnostyczne – ZHW,
 - wydziały medycyny weterynaryjnej,
 - akademie medyczne,
 - instytuty naukowe.

⁸ Załącznik II rozporządzenia Nr 1774/2002

Jednym z dowodów potwierdzających prawidłowe zagospodarowanie SRM przez rzeźnię/zakład rozbioru jest posiadanie umowy pomiędzy zakładem, w którym pozyskuje się SRM, a podmiotem uprawnionym do odbioru SRM⁹.

Podmioty uprawnione do odbioru SRM muszą być zatwierdzone przez właściwego dla miejsca prowadzonej działalności powiatowego lekarza weterynarii.

Zakład przyjmujący SRM powinien wypełniać Część B **Rejestru wysyłek SRM** (...) i odsyłać faksem do rzeźni/zakładu rozbioru, z którego pochodzi dana przesyłka SRM. W związku z powyższym należy rekomendować, aby zakład przyjmujący SRM oraz rzeźnia/zakład rozbioru zawierały umowy regulujące kwestie przesyłania **Rejestru wysyłek SRM** (...).

Każdorazowo wysyłce SRM do zakładu przetwórczego (utyлизacyjnego)/punktu zbiorczego towarzyszy wystawiane przez urzędowego lekarza weterynarii **Świadectwo wysyłki SRM z rzeźni lub zakładu rozbioru do zatwierdzonego zakładu utylizacyjnego, punktu zbiorczego lub spalarni**, którego wzór stanowi **Załącznik Nr 2a**.

UWAGA:

*Wysyłka SRM – pnie mózgu – stanowiącego próbki do badań diagnostycznych w kierunku BSE, odbywa się zgodnie z warunkami określonymi w **Procedurze pobierania i przekazywania próbek materiału biologicznego do badań laboratoryjnych w kierunku BSE**¹⁰.*

4.9. Mycie i dezynfekcja

Wszystkie urządzenia, pojemniki, kontenery, zbiorniki, powierzchnie robocze, mające styczność z SRM w trakcie jego pozyskiwania lub innych manipulacji, muszą być:

- czyste i suche przed każdym użyciem,
- utrzymywane w czystości,
- czyszczone i myte oraz zdezynfekowane po każdym użyciu.

Kolejność czynności oraz środki używane do tych celów powinny zostać określone w *Procedurach Zakładowych* zatwierdzonych, przez powiatowego lekarza weterynarii sprawującego nadzór nad zakładem uboju/rozbioru.

5. USUWANIE SRM – BYDŁO

5.1. Oszalanie

⁹ Zatwierdzony punkt zbiorczy lub zatwierdzony zakład utylizacyjny.

¹⁰ Załącznik do Krajowego Planu Gotowości Zwalczania BSE.

Należy przeprowadzić w taki sposób, aby nie dopuścić do możliwości rozprysku tkanki nerwowej, a tym samym powstania skażenia krzyżowego innych tkanek lub narzędzi. Z tego powodu zaleca się stosowanie oszołamiania:

- a) elektrycznego – czaszka pozostaje zamknięta,
- b) mechanicznego z użyciem bolca.

Postępowanie zapobiegające rozpryskiwaniu i rozprzestrzenianiu SRM, przy zastosowaniu metody mechanicznej z użyciem bolca:

- głowica urządzenia do oszołamiania musi być wycierana do czysta po każdym użyciu;
- materiał służący do wycierania jest jednorazowy i po każdym użyciu umieszczany w pojemniku dla SRM;
- otwór w kości czołowej czaszki musi być zatkany przed odjęciem głowy. Do tego celu należy używać nieprzeziąkliwych i sztywnych zatyczek (korków czopujących) o średnicy odpowiadającej powstałemu otworowi.

UWAGA:

Uszkodzanie tkanek centralnego układu nerwowego, poprzez użycie narzędzia wprowadzanego do jamy czaszki po oszołomieniu zwierzęcia, którego mięso jest przeznaczone do spożycia przez ludzi lub żywienia zwierząt jest ZABRONIONE.

5.2. Odjęcie rogów

Odjęcie rogów powinno nastąpić przed etapem odjęcia głowy, w taki sposób, aby nie doszło do otwarcia jamy czaszki.

5.3. Odjęcie głowy

- a) Głowa musi być oddzielana od tuszy w sposób zapobiegający jej zanieczyszczeniu przez tkankę nerwową, która może wydostawać się z otworu potylicznego – *Foramen magnum*.

Bezpośrednio po odjęciu głowy powinno się dokonać wypłukania z nozdrzy i jamy gębowej resztek pokarmu. Czynność tę należy wykonywać w przeznaczonej do tego kabinie.

- b) Oznakowanie

Głowa wraz z językiem, bezpośrednio po odjęciu od reszty tuszy, niezależnie od tego czy w całości jest traktowana jako SRM czy przechodzi do dalszych etapów procesów technologicznych uboju/rozbioru, musi być oznaczona numerem tożsamym z numerem tuszy, od której pochodzi.

- c) Zanieczyszczenie - oczy lub mózg
Głowa zwierzęcia, która została zanieczyszczona przez:

- tkankę mózgową, lub
 - materiał gałki ocznej uszkodzonej/zniszczonej/utraconej bezpośrednio przed lub w trakcie uboju,
- lub w każdym innym momencie, który może skutkować jej skażeniem, nie może być wykorzystana do pozyskania mięsa z głów bydlęcych, w całości musi być traktowana jako SRM.

d) Pobranie próbki na BSE

Czynność wykonywana zgodnie z *Procedurą pobierania i przekazywania próbek materiału biologicznego do badań laboratoryjnych w kierunku BSE*⁹.

e) Pozyskiwanie mięsa¹¹ z głowy bydła

- głowy muszą być zidentyfikowane zgodnie z wymaganiami rozporządzenia (WE) 1760/2000,
- głowy które zostały uznane za zdatne do spożycia przez ludzi powinny pochodzić od zwierząt ubitych w rzeźniach zatwierdzonych na rynek Wspólnoty.

Korki czopujące stosuje się niezwłocznie po uboju i wykrwawianiu.

Po odjęciu głowy Foramen magnum musi być zabezpieczony trwałą i nieprzepuszczalną zatyczką, najpóźniej po pobraniu próbki pnia mózgu. Głowy w czasie przemieszczania i składowania oraz pozyskiwania mięśni nie mogą być umieszczone jedna na drugiej. W tym celu głowy zawiesza się na stojaku.

Głowy, które:

- nie zostały zabezpieczone w sposób opisany powyżej,
 - zostały uszkodzone powodując zagrożenie zanieczyszczenia mięsa tkankami CUN (Centralny Układ Nerwowy),
 - uległy uszkodzeniu dotyczącym oczu zarówno przed jak i po uboju,
- nie mogą być użyte do pozyskiwania mięsa.

Czynności związane z pozyskiwaniem mięsa z głów bydlęcych w rzeźni lub zakładzie rozbioru, powinny być ujęte w zakładowym systemie HACCP, a podmiot powinien przedsięwziąć i opisać środki mające na celu niedopuszczenie do zanieczyszczenia, o którym mowa w pkt. 7.3.c.

Język od bydła w każdym wieku, które przeznaczone do spożycia przez ludzi lub zwierzęta może być pozyskiwany tylko w rzeźni. Odjęcie odbywa się poprzez wykonanie poprzecznego cięcia w kierunku przednim do wyrostka językowego kości gnykowej. Język powinien być oznakowany.

Należy przyjąć, że ważnymi elementami procedur zakładowych powinno być:

¹¹ Język, wargi i mięśnie głów bydlęcych.

- zabezpieczenie otworu kości czołowej przy użyciu bolca oraz Foramen magnum,
- odejmowanie rogów,
- skórowanie,
- odejmowanie głów od tusz,
- mycie głów oraz otworów nosowych i gardłowych,
- transport głów do i na przenośnikach, hakach,
- usuwanie migdałków,
- ocena stopnia uszkodzenia dotyczącego oczu i OUN,
- proces pozyskiwania mięśni z głów bydłych.

f) Badanie poubojowe głów bydłych oraz pobieranie prób w kierunku BSE

Po odjęciu, głowy powinny być przetransportowane do stanowiska badania poubojowego głów i stanowiska pobierania prób w kierunku BSE w sposób zapobiegający zanieczyszczeniu krzyżowemu przez SRM sprzętu, urządzeń, posadzki oraz pozostałych głów.

g) Przekazanie do barwienia

Po zakończeniu wszystkich manipulacji na hali uboju, głowa niezwłocznie musi zostać poddana barwieniu, zgodnie z zasadami pkt. 4.6., chyba że będą z niej pozyskiwane mięśnie.

Głowy bydłe pozyskane w rzeźni, przeznaczone do wysyłki do kwalifikowanego odbiorcy celem pozyskiwania mięśni, muszą być magazynowane w oddzielnym, chłodzonym pomieszczeniu. Pomieszczenie, w którym przechowuje się głowy celem pozyskiwania mięśni, powinno podlegać zaplombowaniu, a plomba może być zdjęta przez właściwy organ Inspekcji Weterynaryjnej lub wyznaczonego urzędowego lekarza weterynarii. Należy sporządzić codzienny raport dotyczący liczby głów przekazanych z hali uboju i znajdujących się w w/w chłodzonym pomieszczeniu.

Głowy bydłe przeznaczone do transportu do kwalifikowanego odbiorcy muszą zawierać etykietę z następującymi informacjami:

- numer kolczyka,
- data uboju,
- nazwa, adres i weterynaryjny numer identyfikacyjny rzeźni, w którym zostały pozyskane głowy bydłe,
- pochodzenie zwierzęcia.

Czynności związane z transportem głów bydłych z rzeźni do kwalifikowanego odbiorcy, w którym pozyskuje się mięśnie z głów bydłych powinny być ujęte w zakładowym systemie HACCP i podmiot powinien przedsięwziąć środki mające na celu niedopuszczenie do zanieczyszczenia, o którym mowa w pkt.7.3. c. Transport głów bydłych powinien odbywać się na stojakach lub w pozycji wiszącej na „choinkach”, środkami transportu przeznaczonymi wyłącznie do tego celu.

UWAGA:

Głowy bydlęce, przekazywane do kwalifikowanego odbiorcy głów bydlęcych, muszą być transportowane bezpośrednio bez możliwości doładowania środka transportu głowami z innych rzeźni lub zakładów rozbioru.

5.4. Jeżeli mięśnie z głów bydlęcych mają być usuwane w zatwierdzonym zakładzie rozbioru głów bydlęcych, urzędowy lekarz weterynarii w zakładzie wysyłającym musi:

- a) zweryfikować, czy zakład odbierający głowy, wyraził zgodę na ich przyjęcie oraz zatwierdził warunki ich wysyłania i transportu;
- b) nadzorować załadunek;
- c) zaplombować środek transportu zapisując:
 - numer plomby,
 - numer rejestracyjny samochodu,
 - datę i godzinę wysyłki,
 - imię i nazwisko pracownika odpowiedzialnego,
 - wypełnić świadectwo w **Części A Załącznika nr 4a** i umieścić je w kopercie przekazując ją kierowcy/konwojentowi,
 - powiadomić telefonicznie lub faksem pracownika odpowiedzialnego w zakładzie przyjmującym.

UWAGA:

Zabrania się wywozu głów bydlęcych poza teren Wspólnoty.

5.5. **W zakładzie rozbioru, w którym pozyskiwane są mięśnie z głów bydlęcych powinno zwrócić się uwagę na następujące kwestie:**

- a) sprawdzić informacje zawarte w świadectwie towarzyszącym przesyłce;
- b) zdjąć plombę ze środka transportu zapisując jej numer, numer rejestracyjny samochodu i nazwisko pracownika odpowiedzialnego;
- c) wypełnić część B świadectwa towarzyszącego przesyłce;
- d) nadzorować wyładunek głów bydlęcych sprawdzając ich liczbę;
- e) w przypadku nie rozładowania całości towaru zaplombować środek transportu zapisując:
 - numer plomby,
 - numer rejestracyjny samochodu,
 - datę i godzinę wysyłki,
 - imię i nazwisko pracownika odpowiedzialnego,
 - wypełnić świadectwo w **części B Załącznika nr 4a** i umieścić je w kopercie przekazując ją pracownikowi odpowiedzialnemu za dostarczenie świadectwa do zakładu wysyłki wraz z potwierdzoną kopią **części A Załącznika nr 4a**;

- f) sprawdzić wizualnie wszystkie głowy w kierunku właściwego zabezpieczenia otworu w kości czołowej oraz Foramen magnum za pomocą trwałych, nieprzepuszczalnych zatyczek;
- g) sprawdzić wizualnie wszystkie głowy w kierunku uszkodzenia lub utraty gałek ocznych lub innego uszkodzenia głowy, które mogłoby spowodować skażenie mięsa głowy tkanką OUN;
- h) zweryfikować plan poboru próbek w kierunku wykrywania obecności tkanki OUN, celem sprawdzenia, czy środki zapobiegające skażeniu mięsa z głowy zostały właściwie wdrożone.

UWAGA:

Głowy bydlęce, w których otwory zostały niewłaściwie zabezpieczone zgodnie z pkt.7.2 e, lub w których nastąpiło uszkodzenie lub utrata gałek ocznych, lub które są uszkodzone w inny sposób, który może spowodować skażenie mięsa głów tkanką OUN – NIE MOGĄ BYĆ PRZEZNACZONE DO POZYSKIWANIA MIĘSA.

5.6. Wytrzewianie:

- a) narządy jamy brzusznej muszą być całkowicie wyjęte i przedstawione do badania. Wyjęte narządy, bezzwłocznie podlegają oznakowaniu numerem tożsamym z numerem tuszy.
- b) oddzielenie jelit i krezki wraz z tłuszczem krezkowym powinno następować po ich badaniu poubojowym. Czynność może mieć miejsce przed przekazaniem przedżołądków i żołądka do jeliczni w celu opróżnienia z treści pokarmowej lub już w jeliczni.
- c) oddzielenie śledziony następuje w pomieszczeniu ubojowym, w którym jest badana poubojowo. Śledziona bydła nie stanowi SRM, niemniej jest niezdadna do spożycia.

5.7. Przepoławianie:

W celu usunięcia rdzenia kręgowego wykonuje się cięcie wzdłuż kręgosłupa. We wszystkich przypadkach rdzeń kręgowy i części tuszy, na której pozostają resztki tego rdzenia traktowane być muszą jako SRM.

Przepoławianie wykonuje się za pomocą:

- a) piły
Po każdym użyciu piły obowiązuje jej sterylizacja. Opilki kości zbierające się na pile powinny być zmywane i zbierane z kratki ściekowej tak, jak odpady SRM.

- b) tasaka/topora
Przepalanie za pomocą tasaków powoduje powstawanie dużych odłamków kości, które powinny być usuwane z tusz, zbierane z posadzki i traktowane jako SRM.
- c) usuwanie rdzenia kręgowego, opon, tłuszczu okołoponowego
- poniżej 12 miesięcy
Rdzeń kręgowy bydła w wieku poniżej 12 miesięcy życia nie stanowi SRM i nie musi być usunięty z tuszy.

- powyżej 12 miesięcy
Rdzeń kręgowy bydła w wieku powyżej 12 miesięcy życia musi być całkowicie usunięty. Dotyczy to także opony twardej rdzenia kręgowego i tłuszczu, które to elementy traktowane są jako SRM. Na stanowisku tym nie powinny być używane stalowe rękawice ochronne, jeżeli nie są nałożone na nie rękawice gumowe.

Po dokonaniu czynności wymienionych powyżej, kanał kręgowy należy wypłukać bieżącą ciepłą wodą pod niskim ciśnieniem.

- d) usuwanie kręgosłupa¹²
- **poniżej 30 miesięcy**
Kręgosłup z bydła w wieku poniżej 30 miesięcy życia nie stanowi SRM i nie musi być usuwany.

- **powyżej 30 miesięcy**
Kręgosłup z bydła w wieku powyżej 30 miesięcy życia musi być usuwany

W przypadku usuwania kręgosłupa w zatwierdzonym zakładzie rozbioru, właściwy organ Inspekcji Weterynaryjnej musi posiadać listy kwalifikowanych odbiorców półtuszy/ćwierćtuszy lub części półtuszy wołowych.

Jeżeli usunięcie kręgosłupa nie jest wymagane/wykonywane półtusze, ćwierćtusze i części półtuszy wołowych, nie więcej niż trzy z jednej półtuszy, z nieusuniętym kręgosłupem koniecznie muszą być:

- oznakowane przez użycie **etykiety z niebieskim paskiem**,
- jednolicie oznakowane w sposób umożliwiający identyfikację wszystkich części tej samej tuszy.

5.8. Przechowywanie w chłodni (z kręgosłupem)

Półtusze wołowe, podzielone na nie więcej niż trzy części, z nieusuniętym kręgosłupem muszą być:

¹² kręgosłup z wyłączeniem odcinka kręgowego ogona, wyrostków kolczystych i poprzecznych kręgu odcinka szyjnego, odcinka piersiowego i lędźwiowego oraz środkowego grzebienia krzyżowego wraz ze skrzydłami kości, ale włączając zwoje korzonków grzbietowych

- a) Przechowywane w oddzielnej chłodni lub na oddzielnym torze kolejki wykluczającym możliwość krzyżowego skażenia, przy czym w każdym przypadku obowiązuje zaplombowanie drzwi chłodni lub toru kolejki.

Plomba może być zdjęta przez urzędowego lekarza weterynarii.

- b) Należy sporządzić codzienny raport dotyczący liczby półtuszy, ćwierćtuszy i części półtuszy podzielonych na nie więcej niż trzy, znajdujących się w chłodni lub na torze kolejki.

5.9. Oznakowanie dla wysyłek

Przekazywanie półtuszy, ćwierćtuszy lub części półtuszy wołowych, nie więcej niż trzech z jednej półtuszy, z których nie usunięto kręgosłupa do zatwierdzonego zakładu rozbioru, następuje za odpowiednim świadectwem wg wzoru zamieszczonego w **Załączniku Nr 4**.

Przygotowanie i dokonanie wysyłki odbywa się z zachowaniem wszelkich zasad sanitarno – higienicznych oraz kontrolnych wynikających z prowadzonego przez Inspekcję Weterynaryjną nadzoru.

UWAGA:

W przypadku wysyłek tuszy, półtuszy lub części półtuszy wołowych – z nieusuniętym kręgosłupem – urzędowy lekarz weterynarii sprawdza zgodność oznakowania z przepisami zawartymi w rozporządzeniu (WE) 1760/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 lipca 2000 roku ustanawiającym system identyfikacji i rejestracji bydła i dotyczącym etykietowania wołowiny i produktów z wołowiny oraz uchylającym rozporządzenie Rady (WE) nr 820/97.

6. USUWANIE SRM – OWCE, KOZY

Do usuwania SRM u owiec i kóz stosuje się, z uwzględnieniem poniższych punktów, odpowiednie punkty o usuwaniu SRM u bydła.

6.1. W zakładach prowadzących ubój owiec i kóz Inspekcja Weterynaryjna prowadzi dodatkową dokumentację dotyczącą:

- d) liczby rdzeni kręgowych usuniętych w ciągu zmiany (dnia) w czasie obróbki poubojowej;
- e) liczby tuszy w chłodni, z których usunięcie rdzenia kręgowego nastąpi później;
- f) liczby tuszy przesłanych do zatwierdzonego zakładu rozbioru, w którym następuje usuwanie rdzenia kręgowego.

6.2. Tusze owiec i kóz w wieku poniżej 12 miesięcy, podlegają oznakowaniu okrągłą pieczęcią o średnicy 5 cm. W części górnej pieczęci znajdują się litery YL (young lamb – młode jagnię), wysokość liter – 15 mm.

6.3. Rdzeń kręgowy owiec i kóz może być usuwany w rzeźni lub zatwierdzonym zakładzie rozbioru. Dotyczy to owiec i kóz w wieku powyżej 12 miesięcy. Przy przekazywaniu tusz tych zwierząt do zakładu rozbioru, obowiązuje świadectwo określone w **Załączniku nr 4**.

6.4. W celu uzyskania dostępu do rdzenia kręgowego, tusze owiec i kóz powyżej 12 miesięcy muszą być przepołowione.

6.5. Jeżeli tusze owiec i kóz powyżej 12 miesięcy mają być przewiezione z rzeźni do zakładu rozbioru, w którym następuje usuwanie rdzenia kręgowego, tusze tych zwierząt powinny być przetrzymywane w rzeźni, w oddzielnej chłodni lub na znajdującej się w niej oddzielnej kolejce, przy czym w każdym przypadku obowiązuje zaplombowanie drzwi chłodni lub kolejki, a w raporcie należy umieścić liczbę tusz w chłodni lub na kolejce oraz numer plomby.
Plomba może być zdjęta jedynie przez urzędowego lekarza weterynarii.

6.6. Jeżeli rdzeń kręgowy ma być usuwany w zatwierdzonym zakładzie rozbioru, urzędowy lekarz weterynarii w zakładzie wysyłającym musi:

- a) nadzorować załadunek;
- b) zaplombować środek transportu zapisując:
 - numer plomby;
 - numer rejestracyjny samochodu;
 - datę i godzinę wysyłki;
 - imię i nazwisko inspektora;
 - wypełnić świadectwo w **Części A Załącznika nr 4** i umieścić je w kopercie przekazując ją kierowcy/konwojentowi;
 - powiadomić telefonicznie lub faksem inspektora w zakładzie przyjmującym.

6.7. Urzędowy lekarz weterynarii w zakładzie rozbioru powinien:

- a) sprawdzić informacje zawarte w świadectwie towarzyszącym przesyłce;
- b) zdjąć plombę ze środka transportu zapisując jej numer, numer rejestracyjny samochodu i nazwisko pracownika odpowiedzialnego;
- c) wypełnić **część B** świadectwa towarzyszącego przesyłce;
- d) nadzorować wyładunek tusz sprawdzając ich liczbę;
- e) w przypadku nie rozładowania całości towaru zaplombować środek transportu zapisując:
 - numer plomby;
 - numer rejestracyjny samochodu;
 - datę i godzinę wysyłki;
 - imię i nazwisko pracownika odpowiedzialnego;
 - wypełnić świadectwo w **części C Załącznika nr 4** i umieścić je w kopercie przekazując ją kierowcy/konwojentowi wraz z potwierdzoną kopią **części A Załącznika nr 4**

UWAGA:

W przypadku częściowego rozładunku środka transportu urzędowy lekarz weterynarii zawsze wypełnia **część C Załącznika nr 4**. Świadectwo w **części B Załącznika nr 4** służy wyłącznie do potwierdzenia całkowitego rozładunku towaru ze środka transportu.

7. OBOWIĄZKI ZAKŁADU UBOJU/ROZBIORU

7.1. Opracowanie i zatwierdzanie procedur dotyczących postępowania z SRM w zakładzie

Należy rekomendować, aby zakład posiadał opracowane i zatwierdzone *Procedury Zakładowe* dla pracowników mających kontakt z SRM.

Należy rekomendować, aby procedury te zakład przedstawił do zatwierdzenia powiatowemu lekarzowi weterynarii, sprawującemu nadzór nad zakładem uboju/rozbioru.

Zastrzeżenia powiatowego lekarza weterynarii, dotyczące treści procedur powinny zostać uwzględnione, a procedury odpowiednio skorygowane.

Zatwierdzone procedury, stanowią między innymi materiał szkoleniowy dla pracowników dokonujących manipulacji z SRM.

7.2. Szkolenie pracowników

Zakład, w którym pozyskiwany jest SRM musi:

- a) opracować program i harmonogram szkoleń pracowników z tematyki dotyczącej postępowania z SRM w tym z zatwierdzonych procedur dotyczących postępowania z SRM;
- b) przeprowadzić udokumentowane przeszkolenie pracowników zakładu,
- c) w zakresie określonym niniejszą Instrukcją;

Zaleca się, aby w zakładzie były przeprowadzane szkolenia grupowe, jak również szkolenia indywidualne dla pracowników nowoprzyjętych na stanowiska manipulacji z SRM.

7.3. Narzędzia i urządzenia do oddzielania SRM

Przedsiębiorstwa, w którym pozyskiwany jest SRM zobowiązane są zapewnić odpowiednią liczbę oraz właściwy stan higieniczny i techniczny:

- a) sprzętu, pojemników, kontenerów potrzebnych do usunięcia SRM z hali uboju i rozbioru;
- b) narzędzi do usuwania rdzenia kręgowego (bydło, owce i kozy);
- c) skrobaka/noża do doczyszczania, minimum dwa komplety (jeden nóż – jedna tusza, przeznaczony wyłącznie do wykonania w/w czynności technologicznej);
- d) narzędzi do usuwania kręgosłupa na rozbiorze;

- e) sterylizatorów dla narzędzi mających kontakt z SRM;
- f) narzędzi do zbierania odpadów SRM z posadzki i kratek ściekowych;
- g) sprzęt do barwienia SRM;
- h) wagi dla SRM.

UWAGA:

Umywalki i sterylizatory na stanowiskach manipulacji z SRM powinny być oznakowane symbolem „SRM”

7.4. Pomieszczenia i stanowiska do manipulacji z SRM.

Osoby odpowiedzialne za zakład, w którym pozyskiwany jest SRM zobowiązane są zapewnić pomieszczenia/stanowiska:

- a) do pozyskiwania SRM oraz pobierania i oznaczania prób na BSE;

Stanowiska pozyskiwania SRM, a zwłaszcza te gdzie istnieje możliwość jego rozpryskiwania, muszą być zabezpieczone w sposób, który zapobiegne kontaminacji innych tkanek tuszy przez SRM.

Na linii ubojowej musi znajdować się wydzielone i oznaczone stanowisko do pobierania próbek w kierunku BSE. Próbki te stanowią także SRM. Pobrania prób dokonuje urzędowy lekarz weterynarii.

- b) do barwienia SRM;
- c) do magazynowania SRM.

7.5. Pojemniki na bieżące pozyskiwanie SRM

Osoby odpowiedzialne za zakład, w którym pozyskiwany jest SRM zobowiązane są zapewnić wystarczającą ilość pojemników do segregacji SRM na linii uboju i rozbioru. Warunki jakim muszą odpowiadać pojemniki opisano w pkt. 4.5.

7.6. Kontenery zbiorcze SRM

Osoby odpowiedzialne za zakład, w którym pozyskiwany jest SRM zobowiązane są zapewnić:

- a) spełnienie przez kontenery zbiorcze SRM warunków opisanych w pkt. 4.5;
- b) zabezpieczenie przed dostępem osób postronnych do kontenerów.

7.7. Dokumentacja

Zakład musi prowadzić i każdorazowo udostępnić Powiatowemu Lekarzowi Weterynarii następującą dokumentację:

- a) harmonogram szkoleń pracowników w zakresie manipulacji z SRM,
- b) program szkoleń pracowników w zakresie manipulacji z SRM,
- c) zatwierdzone procedury zakładowe dotyczące manipulacji z SRM,
- d) potwierdzenie przeprowadzonych szkoleń pracowników w zakresie manipulacji z SRM,
- e) rejestr wysyłanego SRM (...),
- f) wypełnione kopie wzorów dokumentów towarzyszących wysyłce tusz, półtusze, ćwierćtusze lub części półtusze zawierających SRM z **Załącznika 4 – część A, B i/lub C**,
- g) wykaz podmiotów uprawnionych do przyjęcia tusz lub ich elementów zawierających SRM, wraz z kopiami decyzji właściwego dla tych zakładów powiatowego lekarza weterynarii w tym zakresie ¹³.

8. OBOWIĄZKI INSPEKCJI WETERYNARYJNEJ

Organy Inspekcji Weterynaryjnej w ramach prowadzonego nadzoru nad zakładami uboju/rozbioru realizują postanowienia niniejszej Instrukcji, do których należą między innymi:

8.1. Weryfikacja i zatwierdzanie procedury postępowania z SRM w zakładzie;

8.2. Merytoryczna weryfikacja i współpraca w zakresie programu i przeprowadzania szkoleń pracowników zakładu uboju/rozbioru;

8.3. Nadzór nad stanem higienicznym i technicznym narzędzi do manipulacji z SRM;

- a) Każdorazowo przed podjęciem czynności związanych z ubojem lub rozbiorem, obowiązkiem urzędowego lekarza weterynarii jest sprawdzenie czy:
 - na hali uboju/rozbioru są sprawne wszystkie umywalki i sterylizatory oraz odpowiednio oznakowane symbolem SRM,
 - pracownicy posiadają sprawne narzędzia służące do usuwania SRM,
 - pracownicy posiadają dwa komplety noży,
 - znajdują się urządzenia konieczne do znakowania elementów tusz, w celu późniejszej ich identyfikacji,
 - znajdują się narzędzia konieczne do pobierania i znakowania próbek na BSE,
- b) Każdorazowo po zakończeniu czynności związanych z ubojem lub rozbiorem, obowiązkiem urzędowego lekarza weterynarii jest sprawdzenie czy:
 - stan techniczny urządzeń służących manipulacji z SRM nie uległ zmianie mogącej skutkować późniejszym powstaniem skażeń krzyżowych,

¹³ O ile zakład prowadzi taką wysyłkę.

- w prawidłowy sposób wykonano i udokumentowano oczyszczenie, mycie i dezynfekcję urządzeń i powierzchni w hali uboju/rozbioru, ze szczególnym zwróceniem uwagi na miejsca manipulacji z SRM, jak np. piły, podajniki, etc.;

8.4. Nadzór nad pomieszczeniami, stanowiskami do manipulacji z SRM:

Każdorazowo przed/po podjęciu/zakończeniu czynności związanych z ubojem lub rozbiorem, obowiązkiem wyznaczonego urzędowego lekarza weterynarii lub organów Inspekcji Weterynaryjnej jest sprawdzenie, czy w prawidłowy sposób wykonano i udokumentowano oczyszczenie, mycie i dezynfekcję stanowisk i pomieszczeń uboju/rozbioru, ze szczególnym zwróceniem uwagi na miejsca manipulacji z SRM, jak np. kratki ściekowe, przegrody osłaniające, etc.;

8.5. Kontrola prawidłowości procesu oddzielania SRM dotycząca:

- a) postępowania zgodnie z procedurami zakładowymi w celu wykluczenia zagrożeń higienicznych lub zanieczyszczenia krzyżowego innego materiału,
- b) właściwej identyfikacji i oddzielenia SRM od innych materiałów,
- c) zachowania rozdziału pomiędzy SRM i innymi niejadalnymi materiałami w czasie składowania i załadunku na środki transportu,
- d) całkowitego usunięcia SRM z tusz przed ich oznakowaniem³,
- e) osobistej kontroli właściwego oddzielania SRM od tuszy przez upoważnionego pracownika zakładu,
- f) szczegółowej kontroli końcowej każdej tuszy/półtuszy, ćwierćtuszy i części półtuszy, przed ich oznakowaniem dla stwierdzenia, czy po doczyszczaniu nie pozostały widoczne pozostałości SRM².

8.6. Kontrola prawidłowego wykorzystania pojemników SRM na hali, zgodnie z warunkami pkt. 4.5.

8.7. Nadzór nad barwieniem i zapasem barwnika:

- a) Każdorazowo przed podjęciem czynności związanych z ubojem, obowiązkiem urzędowego lekarza weterynarii jest sprawdzenie czy:
 - zakład posiada odpowiednią ilość barwnika - błękit patentowy, w 0,5 % rozcieńczeniu na dzienny zaplanowany ubój,
 - sposób sporządzenia roztworu – rozcieńczenia był prawidłowy (wodą o temperaturze 20°C),
- b) Zawsze w trakcie uboju lub bezpośrednio po jego zakończeniu, obowiązkiem urzędowego lekarza weterynarii jest sprawdzenie czy ma miejsce prawidłowe barwienie pozyskanego SRM, zgodnie z warunkami pkt. 4.6.

Kontrole właściwego barwienia SRM powinny odbywać się:

- w rzeźniach o dużej zdolności ubojowej kontrole powinny odbywać się co 30 minut,
- w rzeźniach o małej zdolności ubojowej obowiązuje kontrola ciągła.

Kontrola może być wykonywana przez personel pomocniczy będący pod nadzorem urzędowego lekarza weterynarii.

8.8. Nadzór nad kontenerami zbiorczymi SRM

Każdorazowo przed podjęciem czynności związanych z ubojem lub rozbiorem, obowiązkiem urzędowego lekarza weterynarii jest sprawdzenie, czy zakład posiada odpowiednią ilość pojemników w odniesieniu do dziennego zaplanowanego uboju lub rozbioru.

Zawsze po zakończonym uboju lub rozborze urzędowy lekarz weterynarii lub organ Inspekcji Weterynaryjnej sprawdzi czy:

- a) cały pozyskany SRM trafił z pojemników do kontenerów zbiorczych,
- b) spełnione zostały wymogi zawarte w pkt.4.5.

8.9. Dokumentacja

Powiatowy Lekarz Weterynarii realizując postanowienia niniejszej Instrukcji, w celu między innymi udokumentowania sprawowanego nadzoru nad zakładami uboju/rozbioru, prowadzi:

- a) dokumentację własną:
 - **Rejestr Kontroli Weterynaryjnych SRM – Załącznik Nr 5** – wypełniany w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości dotyczących usunięcia SRM. **Rejestr (...)** powinien być poprzedzony stroną tytułową, zgodną ze wzorem określonym w **Załączniku Nr 6**.
 - **Rejestr bydła ubijanego w rzeźni – Załącznik Nr 7**.
Rejestr ten prowadzi wyznaczony urzędowy lekarz weterynarii.
 - **Sprawozdanie zagospodarowania SRM – Załącznik Nr 9**.
Sprawozdanie sporządza Powiatowy Lekarz Weterynarii i dostarcza w terminie do 10 dnia następnego miesiąca do właściwego terytorialnie Wojewódzkiego Lekarza Weterynarii. Sprawozdanie powinno być sporządzone oddzielnie dla każdego podmiotu pozyskującego SRM.
 - **Wyniki przeważen kontrolnych – Załącznik Nr 8**.
 - **Rejestr Świadectw towarzyszących wysyłce SRM (...)** – **Załącznik Nr 2a** – wraz ze skompletowaną wypełnioną częścią A i B,
- b) kontrolę dokumentacji dotyczącej SRM, posiadanej i gromadzonej przez zakład.

Wykaz dokumentacji podlegającej kontroli jest tożsamy z wykazem dokumentacji prowadzonej przez zakład określonej w procedurach zakładowych.

9. DOKUMENTACJA

9.1. Dokumentację sporządzaną i gromadzoną między innymi w celu udokumentowania sprawowanego nadzoru nad zakładami uboju/rozbioru, stanowią:

a) Wykaz SRM bydła, owiec i kóz	– Załącznik Nr 1.
b) Rejestr SRM wysyłanego z rzeźni / zakładu (...)	– Załącznik Nr 2.
c) Świadectwo wysyłki SRM (...)	– Załącznik Nr 2a.
d) Pismo przewodnie dla SRM w celach naukowych	– Załącznik Nr 3.
e) Zezwolenie na wysyłkę tusz, (...) zawierających SRM	– Załącznik Nr 4.
f) Zezwolenie na wysyłkę głów bydlęcych	– Załącznik Nr 4a
g) Rejestr kontroli weterynaryjnych	– Załącznik Nr 5.
h) Rejestr kontroli weterynaryjnych – strona tytułowa	– Załącznik Nr 6.
i) Rejestr bydła ubijanego w rzeźni	– Załącznik Nr 7.
j) Raport przeważen kontrolnych	– Załącznik Nr 8.
k) Sprawozdanie miesięczne zagospodarowania SRM	– Załącznik Nr 9.

10. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

10.1. W przypadku stwierdzenia jakichkolwiek naruszeń wymogów procedur zakładowych, urzędowy lekarz weterynarii jest zobowiązany do:

- a) natychmiastowego zwrócenia uwagi i pouczenia upoważnionego pracownika zakładu produkcji;
- b) sporządzenia protokołu kontroli i wszczęcia postępowania w celu wydania decyzji na podstawie art. 54 rozporządzenia 882/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regułami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt (Dz. U. L 165 z 30.04.2006, str.. 1-141 Polskie wydanie specjalne Rozdział 3 Tom 45 P. 200-251);
- c) nałożenia kary administracyjnej zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 kwietnia 2008 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie wysokości kar pieniężnych za naruszenia przepisów o produktach pochodzenia zwierzęcego (Dz.U.2008.63.395).

10.2. Kontrola wypełniania postanowień niniejszej Instrukcji przez urzędowych lekarzy weterynarii należy do powiatowych i wojewódzkich lekarzy weterynarii i powinna odbywać się w sposób niezapowiedziany, z częstotliwością określoną

w wewnętrznych harmonogramach kontroli powiatowych i wojewódzkich inspektoratów weterynarii.

10.3. Wyniki kontroli muszą być rejestrowane, a usunięcie nieprawidłowości z podaniem daty i czasu odnotowane w trybie decyzji administracyjnej.

10.4. Traci moc Instrukcja Nr GIWhig.500-8/07 z dnia 24 kwietnia 2007 r. w sprawie określenia zasad postępowania z materiałem szczególnego ryzyka (SRM), w rzeźniach i zakładach rozbioru.

10.5. Niniejsza Instrukcja wchodzi w życie z dniem podpisania.

.....
(podpis Głównego Lekarza Weterynarii)